

ANAYASA TASARISINDA SENDİKA HÜRİYETİ

Ord. Prof. Dr. Ferit H. Saymen

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

I

Demokratik müesseselerin meydana getirilerek, hakikî mânâsiyle bu siyasî rejimin memleketimizde yerleşmesi ve kökleşmesi için girişilen mücadele neticesinde bir Anayasa tasarısı hazırlanmış ve Yasama Meclislerinde müzakere edilmeğe başlanmıştır.

Batı, klâsik mânâsiyle demokrasi denilen rejim hürriyet ve eşitlik esaslarına dayanır ve bunları teminat altına alacak müesseseleri vücade getirir. Bunlar arasında hâkûn dokunulmazlığı, Anayasa Mahkemesi, çift meclis, serbest seçim, parti çokluğu ve üniversiteler gibi bazı müesseselerin muhtariyeti esaslı garantiler teşkil eder. Bunların yanında sendikaların da yer alması fikri, son zamanlarda, iddia olunmuş ve bu görüş kendisini kabul ettirmeğe muvaffak olmuştur. Filhakika sendikalar çok çeşitli yönlerden demokrasinin ana sütunlarından birini teşkil eder. İşte bu sebeptendir ki, Anayasa tasarısı sendikalara dair hükümler sevketmiş ve bu meslekî teşekkülleri teminata bağlamıştır.

Tasarının gerekçesinde şöyle denilmektedir: «Tasarı, sosyal ve iktisadî haklar bölümü, kişinin, aile ve *meslek grubu* gibi kategorilerin göreceği ve talep edeceği himayelerin nelerden ibaret olduğunu bildirmektedir... İş ve meslekî menfaatlerini mensup olduğu grup içinde ve bu grup ile beraber diğer gruplara karşı koruma hakkı gibi imkânlar geniş ölçüde tanınmıştır.» (Sah. 7)

Bununla beraber, demokratik hak ve hürriyetlerin teminat altında bulunmasını sağhyacak müesseseler meyanında sendikaların bu görevlerini ifa edebilmeleri için sadece Anayasada yer almaları kâfi değildir; ayrıca ve bilhassa, Batı âleminin hür sendika prensiplerine uygun bir tarzda nizamlanması da zaruridir. Aksi halde sendikalar hükûmetlerin veya iktidar partilerinin birer çarkı ma-

hiyetini alırlar ve demokrasinin değil, fakat sağ veya sol temayül-lü totalitarizmin birer âleti olurlar.

Bu düşüncelerin ışığı altında, Anayasa tasarısının sendika hürriyetini ne dereceye kadar teminat altına aldığını incelemek; eksik ve aksak noktaları varsa, bunların — eğer zaman geçmemiş ise — düzeltilmesini temenni etmek icap eder.

II

Anayasa tasarısının 45 inci maddesi, kenar başlığında «Sendika kurma hakkı» dedikten sonra, kaideyi şu şekilde ifade ediyor: *«Çalışanlar ve işverenler, önceden izin almaksızın, sendikalar ve sendikalar birlikleri kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma hakkına sahiptirler.»*

«İşçi niteliğine taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu alandaki hakları kamunla düzenlenir.»

«Sendika ve sendika birliklerinin tüzükleri, yönetim ve işleyişleri demokratik esaslara aykırı olamaz.»

İlk okuyuşta bu maddenin sendika hürriyetini teminat altına aldığı şüphe götürmez bir şekilde meydana çıkar. Bu cihet muhakkak olmakla beraber, vaziyet bir parça derinleştirilince bazı aksakmaların da mevcut olduğu görülür. Bunların nelerden ibaret bulunduğunu bir liste halinde saymak yoluna gitmeksizin, Tasarının, nizamladığı sendika hürriyeti kaidelerini ne cihetten tahakkuk ettirdiğini ve ne cihetten tahakkuk ettiremediğini belirtmek daha münasip olacaktır.

Bunun için de, her şeyden evvel sendika hürriyetinden, ne kastolunduğunu tesbit etmek ve bu ölçüye göre Tasarının 45 inci maddesi hakkında bir kıymet hükmü vermek objektiflik bakımından daha yerinde olur.

Fakat burada da dikkatli olmak lâzımdır. Zira herkesin kendine göre bir sendika hürriyeti anlayışı olduğu gibi, sendikalar ve siyasî iktidarların da kendilerine göre bir anlayışı vardır. Bunların sübjektif veya opportünist olmaları daima mümkündür ve bu itibarla verilecek kıymet hükmünü zedeleyebilir, hattâ hatalı kılabilir. Böyle bir hataya düşmemek için tarafsızlığından şüphe edil-

meyecek, vukuf ve otoritesi münakaşa götürmeyecek olan Milletlerarası Çalışma Teşkilâtının koyduğu esasları, kabul ettiği normları esas ittihaz etmek istiyoruz.

III

Versay Sulh Muahedesiyle kabul edilmiş bulunan Milletlerarası Çalışma Teşkilâtının ilk statüsü, birinci kısmında, «Sendika hürriyeti prensibini teyit» etmiş; İkinci Dünya Harbinden sonra 1944 de Filadelfiya'da yayınlanan Beyanname «Söz ve cemiyetleşme serbestliğini devamlı bir ilerlemenin elzem bir şartı» olarak telâkki etmiş, bunu Teşkilâtın ana prensipleri arasına koymuştur. 1946 da Montreal'da toplanan 29 uncu Çalışma Konferansı (Genel Kurul) Teşkilât statüsünde değişiklikler yapılmasını kararlaştırmış ve yeni statünün mukaddeme kısmında «sendika hürriyeti prensibini teyit» ettikten sonra, bu prensibin dünyaya şâmil ve devamlı bir barışın esaslı bir şartı olduğunu da beyan etmiştir.

Sendika hürriyeti bu suretle bir ana umde olarak vazedildikten sonra bunun teferrüatını ve tatbik tarzını nizamlayan 1948 tarihli, 87 sayılı sözleşme meydana getirilmiştir. Bu sözleşme hür dünya sendikalarının, daha doğrusu sendika hürriyetinin temel yarası olarak telâkki edilmektedir. Bazı memleketler için müktesep hakların milletlerarası teminatını teşkil eder; diğerleri için de ulaştırılması icap eden ideal gayeyi gösterir. Bu sözleşmede kabul edilen prensipler şu suretle hülâsa edilebilir :

1 — Sendika kurma önceden herhangi bir makamdan alınacak izine bağı tutulamaz.

2 — Çalışanlar ve çalıştıranlar istedikleri teşekkülleri kurabilirler.

3 — Bunlar istedikleri teşekküllere âza olabilirler; isterlerse hiç birine âza olmazlar.

4 — Bunlar kuracakları teşekküllerin nizamnamelerini serbestçe hazırlarlar, organlarını seçerler, faaliyet programlarını tanımlarlar, idare ve işleyişlerini tertiplerler.

5 — İdarî merciler sendika kapatma veya faaliyetten menetme yetkisini haiz olamaz.

6 — Bu teşekküller Federasyon veya Konfederasyon kurabilirler, kurulu olanlara katılabilirler, Milletlerarası teşekküllerde yer alabilirler.

7 — Her çeşit sendika kanun karşısında eşittir.

8 — Federasyon ve konfederasyonlar sendikaya tanınan haklardan istifade ederler.

Bütün bu prensipleri iki kelime ile hülâsa etmek mümkündür, ve bu iki kelime demokrasinin ana kaidesini teşkil eder. Şöyle ki :

1 — Eşitlik : Sendikalar birbirine eşittirler ve eşit muamele görürler. Federasyon ve konfederasyonlar da aynı hükme tâbidirler.

2 — Hürlük : Bu da çeşitli yönlerden kendisini gösterir. Sendika kurup kurmama, izin almak mecburiyeti bulunmama, üye olup olmama, benzerleriyle birleşme veya birleşmeme, mevcutlara katılma veya katılmama, bünyesini ve idaresini tanzim etme, kapatma veya faaliyetten alakoyma.

IV

Anayasa Tasarısının yukarıda naklettiğimiz 45 inci maddeyle, sendikalara doğrudan doğruya veya dolayısıyla tanınan hakları nizamlayan diğer maddelerini bu iki açıdan inceliyerek bir kıymet hükmü vermeğe çalışacağız.

I — EŞİTLİK :

1. *Kaide* olarak, 45 inci madde, çalışanlarla işverenleri eşit muameleye tâbi tutmuş ve bunların aynı esaslar dairesinde sendika veya sendika birlikleri kurabileceklerini kabul etmiştir. Yürürlükte bulunan 5018 sayılı Sendikalar Kanununda ise bu eşitlik tam değildi. Hakikaten bu Kanunun 1 inci maddesi «Aynı iş kolunda veya bu iş kolu ile ilgili işlerde çalışanlara» sendika kurma hakkını tanıdığı halde; işverenlere sadece «bir iş kolunda çalışma» şartıyla bu hakkı tanımış, «o iş kolu ile ilgili işlerde» bulunan işverenleri bundan mahrum etmiştir. Tasarr, mânasız olan bu farkı ortadan kaldırmaktadır.

2. Sendikaların aralarında birleşerek federasyonlar ve bunlar da birleşerek konfederasyonlar meydana getirmeleri de eşitlik kaidesine tâbidir. 5018 sayılı Kanunun 8 inci maddesi bu yolda bir hüküm ihtiva ediyorsa da, tatbikatta, bilhassa birliklere karşı idarenin giriştiği mücadele malûmdur. Kanun hükümleri zorlanarak hoş gitmeyen bazı birliklerin kapatılmasına doğru gidildiği ve zaman zaman da muvaffak olunduğu bir hakikattir. Bundan böyle, idarenin bu gibi hareketleri pek de mümkün olmayacaktır. Zira, bu yola gitmeğe müsait olan bir sendika kanununun yürürlükte olduğu farzedilirse, idare bu yola girer girmez, mahkemede kanunun Anayasaya aykırılığı iddia edilecek ve tatbiki önlenecektir. Halbuki bugün bu yola gitmek mümkün değildir. Zira yürürlükteki Anayasalarda sendika hürriyeti ile ilgili herhangi bir hüküm yoktur.

3 — Tasarının bir noktasına daha işaret etmek istiyorum. 45 inci madde, gayet geniş ve umumî mânasiyle «çalışanlar» diyerek her türlü emekçinin sendika kurma hakkını tanımıştır. Bu hak artık hususî kanunla tahdit edilemeyecektir. Halbuki bugün yürürlükte olan Sendikalar Kanunu, ancak İş Kanununun 1 inci maddesinde vasıfları tayin edilen işçi (ve işverenlere) sendika kurma hakkını vermiş; bu sıfatını devamlı olarak kaybedenler ile esnaf ve esnaf yanında çalışanlara, fikir işçilerine böyle bir imkân vermemiştir. Sadece Basın İş Kanunu gazetecilere bu hakkı tanımış, Deniz İş Kanunu da gemi adamlarını Sendikalar Kanununa tâbi tutmuştur. Bu vesile ile şurasını kaydedelim ki, Deniz İş Kanunu armatörlere sendika kurma hakkını vermemiştir.

İşte, Tasarının 45 inci maddesi bütün bu farkları kaldırmakta ve ister fikren ve ister bedenen, ister hem fikren hem bedenen çalışan herhangi bir kimseye ve bu kimseleri çalıştıranlara sendika kurma hakkını vermekle sendika hürriyetine uygun bir kaide koymuştur.

4 — Fakat Tasarı bu eşitliği tam olarak nizamlamış, buna iki mühim *istisna* koymuştur.

a) Birinci istisna, Tasarının 45 inci maddesinin 2 nci fıkrasında yer almaktadır. Buna göre: «İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu alandaki hakları kanunla düzenlenir». Bu hükümden anlaşılacağı üzere, kamu hizmeti gören işçilerin sendika haklarına dokunulmamakta, işçi vasfını haiz olmayanların bu hakkı kısılmaktadır. İş Kanunumuzun en mühim aksaklıklarından

biri ve tatbikatta doğurduğu zorluklardan başlıcası «işçi» ile «müstahtem» arasında vücade getirilen tefriktir. Tasarı kamu hizmeti bakımından bu tefriğe yeniden yer verdiği gibi, yaptığı ayırma da esaslı bir düşünceye dayanmamaktadır. Tasarının gerekçesi de aydınlatıcı bir ibare kullanmamaktadır. Gerekçede deniliyor ki: «Kamu hizmeti görenlerin sendika kurma hakları şüphesiz ki işçilerin ki gibi kayıtsız olamaz. Bu alanda konulacak sınırları ihtiyaçlara göre kanun koyucu tesbit edecektir.»

Buna göre memurlar, öğretmenler, teknisyenler, hekimler, müessese avukatları ve mühendisleri, Üniversite ve yüksek okul öğretim üyeleri ve yardımcıları, sair müstahtemler sendika kurmak hakkından kısmen mahrum edilmişlerdir. Neden? Belli değil! Bunların sendika kurması tehlikeli mütalâa ediliyorsa, kamu hizmeti gören işçiler için de aynı tehlikenin mevcut olması icap eder. Meselâ İ.E.T.T. işçilerinin veya Devlet Demir Yolları işçilerinin sendika kurmaları tehlikeli veya zararlı görülüyor da, bu işletmelerde çalışan memur, mühendis, hekim, muhasebeci vesairenin sendika kurması tehlikeli görülüyor. Biz bu farkı anlayamıyoruz. Kaldı ki, bu hüküm yukarıda bildirdiğimiz milletlerarası ölçülere de aykırıdır. Görülüyor ki, kamu hizmeti görenlerin sendika kurma hakkını tanımak hususunda çekingen davranmak ve sendika hürriyeti prensibini zedelemek için sebep yoktur.

b) İkinci istisna: Sendikalar arasında eşitliği bozan ikinci bir hüküm de, 46 ncı maddede nizamlanan kollektif mukavele ve grev hakkıdır. Hakikaten 46 ncı madde kollektif mukavele akdetmek ve greve başvurmak hakkını sadece «işçilere» ve dolayısıyla işçi sendikalarına tanımış, diğer çalışanlara bu hakkı vermediği gibi, işverenlerin lokavt hakkına dair de bir hüküm sevketmemiştir. Halbuki,

α — İşverenlere kollektif mukavele hakkı tanınmazsa, işçilere ve işçi sendikalarına böyle bir hakkın tanınması hiç bir mâna ifade etmez, bilâkis hukuken bir garibe teşkil eder. Zira kollektif mukavelenin taraflarından biri işçi sendikası ise, diğeri de işveren veya işveren sendikasıdır. Bu hakkın işçi sendikasına tanınması ve işverene (veya sendikasına) bahşedilmemesi sadece eşitliği bozmakla kalmaz, bu mukavelenin meydana gelmesini de imkânsız kılar.

β — Sendikaların hikmeti vücudü kollektif pazarlık ve kollektif mukavele yapmak, bu haklarını desteklemek için de grev ve lokavt'a başvurma imkânına sahip olmaktır. Grev ve lokavt hakından mahrum sendika, kollektif sözleşme akdetme imkânından da fiilen mahrumdur.

Anayasa Tasarısı sadece işçilere grev hakkı tanımakla, bunlara tam ve kâmil mânâsiyle demokratik tarzda sendika kurma imkânını sağlamaktadır. Bilâkis işverenleri bundan mahrum etmekle gelişme imkânı olmayan, bodur ve kısır sendikalar kurma yetkisini vermektedir. Bu ise; eşitlik esasına aykırıdır.

İlave edelim ki Tasarı bu eşitliği diğer bir yönden daha bozmuştur. Hakikaten 45 inci madde, sendika kurma hakkını hiç bir tefrik gözetmeksizin bütün «*çalışanlara*» tanıdığı halde, grev hakkını, 46 ncı maddede, sadece «*işçilere*» bahsetmiştir. Bu suretle işçi sıfatını haiz olmayan diğer emekçiler grev yapamayacak demektir. Halbuki sendikalar kurabileceklerdir. Hattâ aynı iş kolunda çalışan işçiler ile diğer emekçiler aynı sendikada toplanabilecek, fakat bir kısmı grev yapabilecek, diğerleri yapamayacaktır. Bu da eşitliğe uymamaktadır.

II — HÜRLÜK :

Anayasa Tasarısı sendika hürriyetine sadık kalarak hürlük prensibini bir çok yönlerden nizamlamış bulunmaktadır. Şöyle ki:

1 — Sendikanın kuruluşu :

a) Tasarının 45 inci maddesine göre sendika kurmak için önceden idarî veya kazaî bir makamdan izin alma mecburiyeti yoktur. Demokratik nizamın bir icabı olan bu esasa göre, sendika kurucuları, sendika kurma iradesini nizamnamede beyan etmekle sendika hükmî şahsiyet iktisap eder. Bunun sonrada idarî bir makama bildirilmesi, tescil olunması gibi muameleler hükmî şahsiyet iktisabı ile ilgili değildir. Sendikanın kuruluşu idarî veya kazaî mercilerin müsaade (veya ruhsatına) tâbi olsaydı, sendika hürriyeti mevzuubahis olamazdı.

b) Aynı 45 inci madde sendika kurma veya kurmama hürriyetini de tanımaktadır. Çalışanlar veya işverenler sendika kurma «hakkına sahip» olduklarına göre, bu hakkı kullanıp kullanma-

makta muhtardırlar. Bu hükmün ifade ettiği diğeri bir mâna da, aynı iş kolunda birden ziyade sendika kurulabilmesi imkânıdır.

Bu mühim esasın Tasarıda açıkça belirtilmesini gönül arzu ederdi; fakat «sendika kurma hakkı» bir mecburiyet veya mükellefiyet şeklinde tecelli etmediğinden, bu hakta birden ziyade sendika kurma imkânının da mündemiç olduğunu kabul etmek icap eder. Hakikaten bir sendikanın gidisini ve tutumunu, idare tarzını veya ideolojisini beğenmeyen kimseleri o sendikaya bağlamak veya sendika dışı kalmaya mecbur etmek, sendika kurma hürriyetini zedeler. Ayrıca o sendikaya inanmamış olan kimseleri sendikanın sine-sinde bulundurmamak, sendika için de tehlike teşkil eder.

c) Tasarı, sendikaların birleşerek federasyonlar kurmaları imkânını da aynı hürriyet kaidesine göre nizamlamış bulunmaktadır. Aynı sendikalar için federasyonlar kurmak veya kurmamak, kurulu olanlara girmek veya girmemek tamamen serbest olduğu gibi; federasyon kurmak için de önceden izin almak mecburiyeti yoktur.

d) Ancak bir noktanın Tasarıda müphem kaldığına işaret etmek isterim. O da, Milletlerarası Federasyonlara serbestçe katılabilme imkânının mevcut olup olmadığıdır. Tasarı bu hususta hiç bir aydınlatıcı ifade ihtiva etmemektedir. Hâlâ yürürlükte bulunan mevzuata göre bir sendikanın milletlerarası bir teşekküle katılabilmesi için, İcra Vekilleri Heyetinin müsaadesi alınmak icap eder (Send. K. m. 5, Cem. K. m. 10).

Sendikalar Kanununu tâdil gayesini güden tasarıda ise, bu hükümler kaldırılmış ve sendikalara milletlerarası teşekküllere serbestçe katılma imkânı verilmiş, keyfiyetin idare makamlarına bildirilmesi kaydı konmuştur. Bu tasarı bugüne kadar kanunlaşmamıştır; fakat hükmü yerindedir. Anayasa Tasarısının da sendika hürriyetine sadık kaldığını gözönünde bulundurarak, aynı neticeyi çıkarmak icap edecektir. Zira hâlen yürürlükteki mevzuat, bu bakımdan sendika hürriyetine aykırıdır. Nitekim Milletlerarası Hür Sendikalar Federasyonu, Hükümetimiz hakkında Milletlerarası Çalışma Teşkilâtına bir kaç sene evvel şikâyette bulunmuş ve sendika hürriyetinin Türkiye’de kısıldığını ileri sürmüştü. Sonradan mesele halledilmiştir.

Bu gibi ihtilâflara sebebiyet vermemek, hazırlanacak olan yeni Sendikalar Kanununun Anayasaya aykırılığı iddialarını ortaya çıkarmamak için, sendikalarımızın milletlerarası teşekküllere katılmalarına müsaade edilmesi icap eder. Şayet sendikaların iştirak ettikleri milletlerarası teşekkülün ideolojisi Türk kanunlarına göre memnu ise ve suç teşkil ediyorsa, sendika hakkında takibata geçmek her zaman mümkündür.

2 — Üyelik :

a) Sendikaya üye olmak veya olmamak; üyelikten çekilmek veya çekilmemek tamamen serbesttir. Hiç kimse bu hususta zorlanmamalıdır. Gerek sendikacılar ve gerek işverenler doğrudan doğruya veya dolayısıyla baskı yaparak bir kimseyi sendikaya girmeye veya girmemeğe, yahut sendikada kalmağa veya sendikadan çekilmeğe zorlamamalıdır. Bugün mer'î olan mevzuatımız bu hususta bazı tedbirler almış (İş K. m. 13, 5018 sayılı Sendikalar Kanununa Ek 7286sayılı K. m. 1, 3) ve bu hürriyeti koruyan Milletlerarası Çalışma Sözleşmesi (numara 98) tasdik olunmuştur. (5834 sayılı Kanun ile). Bütün bu hususların Anayasa teminatı altına alınmasında fayda vardır. Milletlerarası Çalışma Teşkilâtının murakabesine, Anayasa Mahkemesinin müessir olacağını ümit ettiğimiz murakabesi inzımam edince, sendika hürriyeti perçinlenmiş olacaktır.

b) Tasarı, karma sendika adı verilen ve işçilerle işverenleri bir araya getirme gayesini güden sendikalar hakkında da bir hüküm koymamıştır. Bilhassa katolik memleketlerde bu ideolojiyi benimsemiş olan işçi ve işverenler tarafından kurulan bu tip sendikaların Türkiye'de hâlen meydana getirilmesi 5018 sayılı Kanun muvacesinde imkânsızdır. Maamafih bunun Anayasa teminatı altına alınmaması büyük bir mahzur teşkil etmez.

c) Fakat sendikalara çeşitli yollarla müdahaleleri önliyecek bir hükmün bulunmaması bir dereceye kadar mahzurludur. 98 sayılı Milletlerarası Sözleşmenin, sendika hürriyetini sağlamak gayesiyle vazettiği tedbirleri, 5018 sayılı Sendikalar Kanununa ek 7286 sayılı Kanun tekrarlamış ve ikinci maddesinde «sarı sendika» cihği önlemiştir. İşverenlerin türlü yollarla işçi sendikalarına ve bunların idare tarzlarına müdahaleleri mümkün olduğu gibi; işçi teşekküllerinin de türlü yollarla işveren sendikalarına müdahaleleri

imkânsız değildir. Sözleşme ve 7286 sayılı Kanun bunları önlemekte ve sendika hürriyetini muhafaza etmektedir. Tasarıda, bir kelime ile de olsa, buna dair bir hüküm yer almalı idi.

3 — K a p a t m a :

Sendikaların kapatılmaları veya faaliyetten alıkonulmaları hususunda Tasarı hiç bir hüküm ihtiva etmemektedir. Dernekler hakkında, 45 inci maddeye paralel bir hüküm sevkeden Tasarının 29 uncu maddesinde de, aynı boşluğa tesadüf olunmaktadır. Halbuki mesele çok büyük bir önem arzeder. Hakikaten, sendika veya federasyon kurma, bunlara üye olma veya olmama ne kadar serbest olursa olsun, sebepsiz kapatma ve idarî yoldan kapatma mümkün oldukça, sendika hürriyeti kâğıt üzerinde kalmağa, her an felce uğramağa mahkûmdur.

Polis Vazife ve Salâhiyetleri Hakkındaki Kanuna veya İller İdaresi Kanununa, yahut bunlara benzer bir kanuna idareye sendika kapatma veya faaliyetten menetme salâhiyeti verilebildikçe, bu kapatmaların sebebi ve kapatma müddeti nizamlanmadıkça, faaliyetten menetme aynı esaslara bağlandıkça sendika hürriyetinden bahsedilemez.

Hür sendikalar şu esaslara tâbi olmalıdır :

E v v e l â , sendika kapatma veya faaliyetten men her şeyden evvel hâkim kararına dayanmalıdır.

İ k i n c i olarak, kapatma veya faaliyetten men ancak kanunda birer birer gösterilen sebeplerle yapılabilmelidir.

Ü ç ü n c ü olarak, kapatma veya faaliyetten men müddetleri de her fiil için ayrı ayrı gösterilmeli ve fiilin ağırlığına göre derecelendirilmelidir. Hele faaliyetten men gayet kısa bir müddetle tahdit olunmalıdır.

Bu ana kaidelerden hiç birisi, Tasarıda yer almadığı için, kanaatimizce çok tehlikeli bir durum yaratılmıştır. Halbuki şahıslar hakkında aynı Tasarının 30 uncu maddesi esaslı tedbirler vazetmiştir. Bir kimsenin tevkif edilebilmesi için «suçluluğu hakkında kuvvetli belirtiler bulunmalı», yahut «kaçması, delilleri yok etmesi veya değiştirmesi» ihtimali mevcut olmalıdır. Bu hallerde hâkim tevkif kararı verir yahut mevkufiyetin devamına hükmeder. Mev-

kuf «24 saat içinde hâkim önüne çıkarılır ve bu süre geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun kılınmaz.»

Faaliyetten men için de aynı sebeplerin ve aynı sürenin kabul edilmesinde zaruret vardır. 5018 sayılı Sendikalar Kanunumuz, faaliyette men kararının ne gibi sebeplere binaen ittihaz olunacağını bildirmediğinden çok tehlikeli bir vaziyet yaratmıştır. Mecliste, Kanun müzakere edilirken, ileri sürülen şu mütalâa da endişeleri arttıracak mahiyettedir: «Muzir faaliyet yaptığı *zanna* hasıl olan sendikanın bu muzir faaliyetine devam etmesini önlemek için *hâkim takdir ederse...* faaliyette men edilecektir.» (A. Feyzioglu, Tutanak D., sah. 322). Binaenaleyh, alelâde bir zan ve hâkimin takdiri faaliyette men için kâfi gelecek demektir.

Diğer aksak bir nokta da faaliyette men müddetinin tayin edilmemiş olmasıdır. Soruşturma devam ettiği müddetçe sendika kapalı kalacaksa, bunun ne kadar suiistimale müsait olduğunu iza ha lüzum yoktur. Faaliyette men çok kuvvetli belirtilere dayandırılmak iktiza ettiğine göre, faaliyette men müddeti de çok kısa bir zamana bağlanmalıdır; ve sendika bu müddetin hitamında tekrar faaliyete geçebilmeli veya hâkim huzuruna çıkarılmalıdır.

5018 sayılı Sendikalar Kanunumuzun kapatma hakkındaki hükmü de, Ceza Hukuku esaslarına aykırı bulunmakta ve bu sebeple sendika hürriyeti zedelenmektedir. Filhakika 7 nci maddenin saydığı fiilleri irtikâp eden bir sendika üç aydan bir seneye kadar geçici veya devamlı olarak kapatılır. Halbuki hangi fiil için üç ay, hangisi için bir sene, hangisi için devamlı olarak kapatma cezasının verilmesi gerektiğini kanun bildirmelidir. Keyfiyet hâkimin takdirine bırakılmaz. Zira bundan adaletsizlikler ve müsavatsızlıklar doğar. En hafif bir suç için sendika devamlı olarak kapatılabilirse, sendika hürriyeti de katledilmiş olur.

İşte bütün bunları Anayasa Tasarısı nazara almadığı ve 5018 sayılı Kanun bu yolda hükümler ihtiva ettiği için, bu boşluğu biz, sendika hürriyeti bakımından çok tehlikeli telâkki etmekteyiz. Sendikalar Kanunu tâdil edilip Anayasaya uygun bir hale getirilse bile, faaliyette men veya kapatma hususunda bugünkü hükümler yeni kanuna da konulursa, sendikaların mukadderatı çok tehlikeli bir duruma girer ve bu hükümlerin Anayasaya aykırılığı iddia edilemez bir mahiyet taşır. Bilhassa bu tehlikeye işaret etmek istedik.

V

Demokratik kaidelere ve sosyal adalet prensibine dayanan Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Tasarısı, sendikalar hakkında koyduğu esaslar hür sendikacılık anlayışına ve milletlerarası normlara uygundur.

Bununla beraber; bir iki noktada bu esaslardan, zaruret yok iken ayrılmış, diğer bazı noktalar hakkında hiç bir hüküm sevk edilmeyerek bugünkü tatbikat kemakân ipka edilerek sendika hürriyetini bazen de felce uğratacak bir boşluk yaratılmıştır.

Tasarıyı tâdil etmek için müddet henüz geçmemiş ise, ilgililerin derhal harekete geçmesini temenni ederiz. Bize göre 45 inci madde şöyle olmalıdır :

«Çalışanlar ve işverenler serbestçe sendika, birlik veya federasyon kurabilirler. Mevcut millî veya milletlerarası teşekküllere katılabilirler. Bunlara üye olmak da serbesttir.

«Sendikalar, birlikler ve federasyonlar kanun karşısında eşittir.

«Bunlar ancak kanunda gösterilen sebeplerle ve kanunen belli müddetler için hâkim kararıyla kapatılabilir veya muvakkaten faaliyetten men edilir. Bu hususta 30 uncu madde kıyasen tatbik olunur.

«Karma sendika kurulamaz. Kamu düzenini korumak ve her çeşit müdahaleyi önlemek için kanun lüzumlu sınırları çizer.»

Böyle bir tâdile imkân kalmamış ise; Anayasayı yarın tatbik edecek olan yasama organlarının bu açık kapılardan istifade ederek sendika hürriyetini kısımağa doğru gitmeyeceklerini; bilâkis Anayasanın sendika hürriyeti esasını nizamladığını gözönünde tutarak (ve Milletlerarası Çalışma Sözleşmeleriyle kabul edilen ölçüleri de unutmuyarak) hazırlanacak olan yeni Sendikalar Kanununu bununla âhenkli kılmağa gayret edeceklerini ümit ederiz.